

Роман Ємельянов,
доцент кафедри оперативно-розшукової
діяльності та інформаційної безпеки
факультету № 3 Донецького державного
університету внутрішніх справ,
доктор філософії за спеціальністю 081 «Право»

Павло Горбунов,
курсант 1 курсу факультету № 1
Донецького державного університету
внутрішніх справ, рядовий поліції

ЩОДО СТАНУ ЗЛОЧИННОСТІ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ НА ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Війна, розв'язана Російською Федерацією, завдає не лише величезних людських і економічних втрат, а й серйозно шкодить довкіллю. Лише за перший місяць бойових дій зафіксовано понад 200 екологічних злочинів, і це лише ті випадки, які вдалося задокументувати. Реальні масштаби екологічної катастрофи, спричиненої агресором, важко навіть уявити. Наслідки цієї війни Україна відчуватиме ще багато років, адже злочини проти довкілля мають довготривалі наслідки, які впливають не лише на екосистеми, але й на здоров'я та добробут населення.

Згідно з Женевською конвенцією, заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або завдадуть широкої, довготривалої і серйозної шкоди природному середовищу [1], проте російська федерація, нехтуючи зазначеними заборонами вчиняє дії, які знищують наше довкілля.

Так, під час воєнного стану в Україні спостерігається зростання кількості злочинів проти довкілля, у 2022 році було зафіксовано 4018 кримінальних правопорушень проти довкілля, з яких 742 – кримінальні проступки та 3276 – злочини. [2, с. 284-285].

Станом на 6 листопада 2023 року внаслідок російської збройної агресії: уражено 812 об'єктів природно-заповідного фонду загальною площею 0,9 мільйона гектарів; під загрозою знищення опинилися 2,9 мільйона гектарів територій Смарагдової мережі – 160 територій, що є частиною природоохоронної мережі Європи та охороняються у межах законодавства ЄС та Ради Європи; у зоні ризику перебувають 17 водно-болотних угідь міжнародного значення (під охороною Рамсарської конвенції), які мають статус завдяки їх унікальному біорізноманіттю; окупованими лишаються 514 об'єктів природно-заповідного фонду площею 0,80 мільйона гектарів; практично знищені два водно-болотних

угіддя міжнародного значення: «Архіпелаг Великі та Малі Кучугури» та «Заплава Сім Маяків»; знищено всю заповідну зону (1588 га), найцінніша степова ділянка Джарилгацького національного природного парку; пошкоджено місця існування видів флори та фауни, занесених до Червоної книги України, Європейського червоного списку видів тварин і рослин, що знаходяться під загрозою зникнення у світовому масштабі [3]. Як бачимо, війна провокує широкомасштабну екологічну кризу, яка вимагає не лише фіксації екологічних злочинів, але й подальших компенсаційних заходів, міжнародного контролю та відновлення природоохоронних об'єктів після закінчення бойових дій.

Найбільшого впливу на навколишнє середовище під час повномасштабного вторгнення Росії в Україну спричинило руйнування греблі Каховської ГЕС у червні 2023 року. Це призвело до викиду 18 кубічних кілометрів води упродовж трьох-чотирьох діб, унаслідок чого було затоплено щонайменше 80 населених пунктів, розташованих нижче за течією на берегах Дніпра [4]. Це один із найбільших злочинів проти довкілля в історії України, який спричинив масштабну екологічну катастрофу, зокрема затоплення населених пунктів, знищення водних екосистем, отруєння ґрунтів і річок, загибель тисяч тварин і рослин.

Окрім цього, було зафіксовано численні випадки забруднення водних ресурсів, накопичення військових відходів, промислових аварій, пошкодження радіаційно небезпечних об'єктів та знищення зелених насаджень. Проте, до сих пір залишається складним визначення шкоди, яка завдається внаслідок воєнних дій. Саме тому законодавцем було прийнято постанову «Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ», яким визначено певні види шкоди та наслідки, за якими ця шкода оцінюється. Зокрема у зазначеному нормативно-правовому акті вказується такі види шкоди, як шкода яка завдається земельним ресурсам, надрам, водним ресурсам, атмосферному повітрю, лісовому фонду, природно-заповідному фонду[5].

Отже, війна Російської Федерації проти України спричинила масштабні екологічні злочини, наслідки яких будуть відчутними протягом десятиліть. Зафіксовані злочини проти довкілля – лише частина реальних порушень, адже через активні бойові дії неможливо провести повний облік шкоди. Зруйновані природоохоронні території, забруднення водних ресурсів, підриив інфраструктури та пожежі створюють екологічну загрозу не лише для України, а й для всього регіону.

Згідно з Женевською конвенцією, такі дії є порушенням міжнародного права, адже вони завдають довготривалої шкоди природному середовищу. Українська держава вже здійснює кроки для обліку та оцінки завданих збитків, ухвалюючи відповідні постанови, а також привертаючи увагу міжнародної спільноти. Повне оцінювання збитків та їхнє відшкодування стане можливим лише після завершення війни.

Саме тому вкрай важливим є правильна фіксація кримінальних правопорушень такого виду та співпраця з екологами та судовими експертами для оцінки масштабів збитків, спричинених такими діями, що в подальшому

може допомогти притягнути винних до кримінальної відповідальності.

Документування та розслідування воєних злочинів проти довкілля має включати в себе збір доказів (фото, відео фіксація вирубки лісів, забруднення річок, знищення заповідників, техногенних катастроф (як підриг Каховської ГЕС) супутникові знімки, екологічні експертизи); встановлення конкретних винних осіб та структур, які організують чи виконують ці злочини; ведення єдиної бази екологічних злочинів російської федерації на основі кримінальних проваджень в Україні, яку зможуть використовувати як міжнародні суди, так і екологічні організації.

Отже, злочини проти довкілля, скоєні РФ в Україні, потребують комплексної протидії на національному, міжнародному та юридичному рівнях. Основні механізми включають документування злочинів, правове переслідування, екологічний моніторинг та відновлення постраждалих територій. Тільки за допомогою системної роботи Україна зможе притягнути Росію до відповідальності та відновити свою природу після війни.

Список використаних джерел

1. Конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text
2. Орлов Ю.В., Ступник Я.В. Кримінологічний аналіз екологічної злочинності в Україні. *Вісник Кримінологічної асоціації України*. 2023. №2 (29). С.277-288
3. Міністерство захисту довкілля та природних ресурсів України. Війною уражено понад 20% природоохоронних територій України. 06.11.2023, 9:00. URL: <https://mepr.gov.ua/vijnoyu-urazhenno-ponad-20-prirodoohoronnyh-terytorij-ukrayiny/>
4. Кацімон О. Підриг Каховської ГЕС призвів до затоплення понад 80 населених пунктів — ООН. *Суспільне: новини*. 23 лютого 2024. URL: <https://suspilne.media/690770-pidriv-кахovskoi-ges-prizviv-do-zatoplenna-ponad-80-naselenih-punktiv-oon/>
5. Про затвердження Порядку визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: постанова кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. № 326. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/326-2022-%D0%BF#Text>